

Hallintovaliokunnalle

HE 2/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

ISLAB hyvinvointiyhtymä kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä hankintalain muuttamiseksi. ISLAB hyvinvointiyhtymä tuottaa kliniset laboratoriopalvelut jäsenilleen, eli Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon hyvinvointialueille ja näiden yli puolelle miljoonalle asukkaalle. ISLAB toimii alueensa hyvinvointialueiden terveyspalvelujen yhteydessä yliopistosairaalaista aina pienimpiin sote-asemiin asti. ISLAB on saumaton osa hyvinvointialueiden terveyden- ja sairaanhoidon palveluita ympäri vuorokauden.

1. Yleiset huomiot esityksestä

ISLAB kannattaa hallitusohjelman tavoitteita julkisen sektorin tehokkuuden lisäämisestä ja kustannussäästöistä. Nyt ehdotettu **10 prosentin vähimmäisomistusvaatimus** sidosyksiköissä johtaa kuitenkin ISLABin kaltaisten toimijoiden kohdalla päinvastaiseen lopputulokseen: se **pirstoo toimivat rakenteet, lisää hallinnollisia kustannuksia ja vaarantaa potilasturvallisuuden sekä huoltovarmuuden.**

Hallitusohjelman mukaan lainsäädäntö on kirjoitettava tavalla, joka turvaa huoltovarmuuden ja potilasturvallisuuden. ISLAB katsoo, ettei esitys täytä tätä vaatimusta kriittisen sote-infrastruktuurin osalta (ICT ja laboratoriopalvelut).

2. Sidosyksiköiden 10 prosentin omistusvaatimuksen vaikutukset

2.1. Taloudelliset vaikutukset ja päällekkäiset toiminnot

Muutos kasvattaisi hyvinvointiyhtymän ja sitä kautta hyvinvointialueiden kustannuksia.

ISLAB hyvinvointiyhtymä on in-house-yhtiöiden pienomistaja. In-house-yhtiöt mahdollistavat hyvinvointiyhtymän ja sen omistajina toimivien hyvinvointialueiden yhteistyön tukipalveluissa. Esitetty 10 prosentin sääntö pakottaisi ISLABin rakentamaan omat, erilliset ja päällekkäiset tukitoiminnot (ICT, siivous, työvaatteet, logistiikka, keskusvarasto) samoihin sairaaloihin ja terveysasemille, joissa hyvinvointialueiden palvelut jo ovat.

Kustannuksia kasvattaa se, että yhteisistä tukipalveluista nyt saatavat synergia- ja mittakaavahyödyt menetetään (KKV tutkimusraportteja 2/2024). Pelkästään tietohallinnon ja ICT-palvelujen osalta oman henkilöstön tarve kasvaisi nykyisestä kuudesta 20-30 asiantuntijaan. Muutos edellyttäisi lisäksi myös hankinta-, sopimus- ja lakiosaamisen lisäämistä merkittävästi.

Näiden jatkuvien kustannusten kasvun lisäksi kertaluontoisiksi muutuskustannuksiksi arvioidaan karkeasti 3,5 miljoonaa euroa pelkästään ISLABin osalta. Nämä ovat suoria lainsäädännöstä johtuvia muutuskustannuksia hyvinvointiyhtymälle ja sitä kautta hyvinvointialueille. Muutuskustannukset syntyvät siitä, että ISLABin on rakennettava yli 40 ICT palvelua kokonaan uudelleen ja kilpailutettava ne uudestaan siltä osin, kuin ne on ostettu markkinoilta sekä siirrettävä kriittiset järjestelmät uuteen ympäristöön ilman katkoksia. Muutoksen aikana syntyy päällekkäisiä kustannuksia ja jatkossa palvelut on ylläpidettävä omalla henkilöstöllä, jota tällä hetkellä ei ole. Lisäksi muutos aiheuttaa hallinnollista työtä yli 40 uuden sopimuksen hallinnan myötä.

Myös hyvinvointialueille muodostuu tästä suoria muutuskustannuksia muun muassa hyvinvointiyhtymän ja hyvinvointialueen ICT-järjestelmien integraatioiden uudelleen rakentamisesta, kun yhteistä ICT-kumppania ei voitaisi enää käyttää.

Jos uudistus etenee, se tarkoittaa, että ISLAB tarvitsee lisärahoitusta hyvinvointialueilta ja **valtion tulee korvata muutuskustannukset hyvinvointialueille hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti.**

Pohjoisen NORDLAB hyvinvointiyhtymän tilanne vastaa ISLABin tilannetta. Lakimuutos iskee toimijoihin, jotka on perustettu hyvinvointialueiden yhteistoimintaa varten.

2.2. Huoltovarmuus ja kyberturvallisuus

Terveystietojen hoito on täysin riippuvaista saumattomasta ICT-yhteydestä hoitoyksikön ja laboratorion välillä. Nykyisin ISLAB toimii samassa suojatussa runkoverkossa hyvinvointialueiden kanssa. Tämä pitää alueen puolen miljoonan asukkaan arkaluontoiset terveystiedot turvassa. Se myös takaa, että tulokset ovat

ammattilaisten käytettävissä välittömästi, aina kun niitä tarvitaan, sekä poikkeusoloissa että normaalitilanteissa.

Lakiluonnos repisi tämän infrastruktuurin kahtia. Se lisäisi integraatiohäiriöiden riskiä ja heikentäisi huoltovarmuutta. **Vaikutukset kyberturvallisuuteen olisivat nykyiset uhkakuvat huomioiden kestäättömät** - kuten hallituksen esityksessäkin todetaan.

2.3. Laboratoriopalvelut

Laki vaikuttaisi myös hyvinvointialueiden väliseen yhteistyöhön, kuten in-house yhtiönä toimivan FIMLABin tuottamiin laboratoriopalveluihin. Hyvinvointialueiden mahdollisuudet kustannusten hallintaan ja palveluiden saatavuuden turvaamiseen yhteistoiminnalla ja työnjaolla on säilytettävä. Laboratoriopalvelut on rajattava 10 %:n minimiomistusvaatimuksen ulkopuolelle, taikka sidosyksikölle sallitun ulosmyynnin rajaa on nostettava EU:n hankintadirektiivin sallimissa puitteissa. Suomi tarvitsee hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä ja työnjakoa kalliissa erikoistutkimuksissa.

2.4 Markkinoiden toimivuus

10 prosentin omistajuusvaatimuksen **ei arvioida lisäävän kilpailua hyvinvointiyhtymän hankinnoissa.**

In-house-yhtiöt kilpailuttavat jo nyt markkinasta merkittävän osan liikevaihdestaan. Jatkossa tähän liittyvä kilpailutus, sopimushallinta, sopimusohjaus ja sopimuksen aikainen toiminnan valvonta siirtyisi hyvinvointiyhtymän vastuulle ja lisäisi hallinnollista taakkaa ja hyvinvointiyhtymän kustannuksia, mutta ei kilpailua.

Osa palveluista on strategisesti tärkeää pitää omassa ohjauksessa. Kilpailu- ja kuluttajavirasto on selvityksessään (Tutkimusraportteja 2/2024) ja hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa (2.3.2026) todennut, että 10 prosentin omistusvaatimus johtaa siihen, että monet **hankintayksiköt toteuttaisivat jatkossa palvelut omana tuotantonaan. Tällöin mittakaavaedut menetetään ja kustannukset nousevat ilman, että markkinoita avautuu yksityisille toimijoille.**

Osassa nyt in-house-yhtiöiltä hankittavista palveluista (terveydenhuollon pesulapalvelut) markkina on Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksenkin perusteella melko keskittynyt.

In-house-yhtiöiden käyttö on hyvinvointiyhtymän harkittu ja strateginen valinta. Hyvinvointiyhtymä ostaa jo nyt yksityisiltä yrityksiltä yli 20 miljoonalla eurolla vuodessa. Eli suurin osa ostoista on siten nykyiselläänkin yksityisiltä yrityksiltä. In-house-yhtiöiltä

hankitaan ne palvelut, joissa saadaan synergiaetua hyvinvointialueiden kanssa tai jotka ovat muuten strategisesti tärkeä pitää omassa ohjauksessa, kuten sote-ict-infra.

3. Siirtymäaikojen riittävyys

Lakiluonnoksen mukaiset siirtymäajat ovat täysin riittämättömiä näin massiiviseen rakennemuutokseen. ICT-järjestelmien ja palveluiden purku, palveluiden kilpailutus ja rakentaminen vaativat valtavasti aikaa ja paljon yhtäaikaista osaajia. Pelkästään tarvittavan henkilöstön rekrytointi, perehdyttäminen, osaamisen kasvattaminen, oman toiminnan käynnistäminen, markkinakartoitus, kilpailutukset ja toimintojen sekä infran pystytys vievät vuosia. **Muutoksen läpivieminen vaatii vähintään viisi vuotta.**

Aikataulupaine muodostaa merkittävän operatiivisen riskin terveydenhuollon jatkuvuudelle.

4. ISLABin esitykset muutoksiksi

ISLAB esittää, että hallituksen esitystä korjataan seuraavasti:

- Vähimmäisomistusvaatimuksesta (10 %) luovutaan kokonaan tai se lasketaan yhteen (1) prosenttiin.
- Vaihtoehtoisesti sidosyksiköiden ulosmyyntirajat palautetaan EU-lainsäädännön mukaiselle 20 prosentin tasolle.
- Tai vähintäänkin **kriittinen sote-ICT-infrastruktuuri ja laboratoriopalvelut rajataan omistusvaatimuksen ulkopuolelle** huoltovarmuuden ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi.

Siirtymäaikoja on pidennettävä vastaamaan todellista tarvetta.

5. Yhteenveto

Ehdotettu lakimuutos vaarantaa terveydenhuollon toimivuuden ja lisää kustannuksia ilman aitoja hyötyjä kilpailulle. ISLAB hyvinvointiyhtymä pyytää valiokuntaa huomioimaan, että laboratoriopalvelut ovat kriittinen osa peruspalvelujen turvaamista ja huoltovarmuutta. Lainsäädäntö tulee valmistella hallitusohjelman mukaisesti niin, että yleinen etu, potilasturvallisuus ja huoltovarmuus toteutuvat.